

Alpenkauwen in hun element: zwevend boven besneeuwde toppen.

Foto: E. Winkel.

Edwin Winkel

Onvrede over de beschikbare hoeveelheid informatie en een woest verlangen om het rijtje kraaiachtigen te completeren deden mij in het najaar van 2001 besluiten de visuele jacht op de Europese steenkraaien te openen. In tien maanden tijd bezocht ik dan ook vier locaties waar beide soorten, dus de Alpenkauw *Pyrrhocorax graculus* en de Alpenkraai *Pyrrhocorax pyrrhocorax*, zouden voorkomen. Zouden moeten voorkomen, want de start van mijn speurtocht in het Oostenrijkse Dorfgastein (830 m) verliep aanvankelijk allesbehalve succesvol.

Dorfgastein

Het verhaal gaat dat Alpenkauwen in barre en sneeuwrijke winters graag afdalen naar de dorpjes om daar hun kostje bij elkaar te scharrelen. In december 2001, zo rond de kerst, lag er in het Gasteiner Tal een flink pak sneeuw en het vroor er dat het kraakte, zowel 's nachts als overdag. Ideale omstandigheden dus en het zien van deze prachtige acrobaten was dan ook een kwestie van dagen, zo niet uren. De dagen vlogen echter voorbij en zo ook andere vogels als Raaf *Corvus corax*, Kruisbek *Loxia curvirostra*, Keep *Fringilla montifringilla*, Diksnavelnotenkraaker *Nucifraga caryocatactes caryocatactes* en Roodbuikwaterspreeuw *Cinclus cinclus aquaticus*, maar beslist geen Alpenkauw. Ik besloot het hogerop te zoeken en stapte gewapend met verrekijker en teelens in de kabelbaan. 'Volgens mij bent u uw ski's

vergeten,' werd me dan telkens vriendelijk geadresseerd. 'Nee hoor,' pareerde ik dan even beleefd, 'ik ben hier om vogels te kijken.' In de verbaasde ogen die zich vervolgens van me wegdraaiden, viel dan te lezen: 'Die ziet ze vliegen'. En inderdaad, halfweg de Brandlalm (1458 m) en de Fulseck (2035 m) passeerden mij in omgekeerde richting drie Alpenkauwen. Ik wil eruit, dacht ik radeloos, maar een sprong van vijftien meter was nou niet echt een optie. Een paar minuten later stond ik met lege handen op de Fulseck. Zo ook de volgende ochtend, net na dageraad, onder werkelijk extreme omstandigheden. Er blies een schrale wind en het was minimaal min vijftien graden Celsius. Dezelfde middag lachte het geluk me echter alsnog toe. Het zonnetje scheen bekoorlijk en nog geen twee seconden na het uitstappen nam een groepje van zes Alpenkauwen tijdelijk bezit van de Fulseck. Moeiteloos en roepend (het

aandoenlijke ‘zirrrrr, zirrrrr’) gleden ze langs de westelijke helling met als doel de sneeuwvrije zuidkant. Daar tussen de leisteenpakketten en dorre plukken vegetatie probeerden ze paarsgewijs nog iets van hun gading te vinden. Behendig, maar waakzaam inspecteerden ze diverse gaatjes en kiertjes op een levende eiwit- en proteïne-surprise, maar veel leverde dat blijkbaar niet op. Even snel als ze kwamen, waren ze ook weer verdwenen. Ik had mijn eerste observaties en foto’s, maar ook niet meer dan dat. Tijd voor een nieuw plan.

De stuntvliegers van Ronda

Nog voor de jaarwisseling stond mijn volgende reisdoel vast: het bergstadje Ronda (723 m) in Zuid-Spanje. Volgens internet-verslagen één van de beste spots om Alpenkraaien van dichtbij, en in groten getale, waar te nemen.

Op 1 februari zat ik al in het vliegtuig en nog diezelfde avond betrok ik het middeleeuws aandoende hotel Alavera aan de rand van de oude Moorse vestingstad. Een gouden keus bleek achteraf, want de aan- en afvliegroutes van de Alpenkraai liepen

precies langs en over het gebouw. Maar eerst iets meer over Ronda, de bakermat van het Spaanse stierenvechten in Andalusië. De stad bestaat uit twee delen: het historische en het moderne Ronda. Beide delen worden gescheiden en verbonden door een zeer diepe kloof en drie bruggen, waarvan de honderd meter hoge Nieuwe Brug de meest imposante is. De kloof met daarin de Rio Guadalevin begint aan de zuidzijde van Ronda en verlaat de stad na drie- à vierhonderd meter aan de oostzijde. Bij de ingang staat de Nieuwe Brug, bij de uitgang de twee kleinere. Rechts daarvan, naast de beroemde Moorse baden, bevindt zich het hotel waar ik twee weken verbleef. Van daaruit had ik een vrij uitzicht op de uitgang van de kloof én op de omliggende heuvels waar de Alpenkraaien elke dag foerageerden.

De kloof, die met een mooie naam El Tajo wordt genoemd, is voor de Alpenkraaien van zeer grote betekenis. De dieren gebruiken het ontzagwekkende natuurverschijnsel om er te rusten, slapen, spelen en broeden. Van dat laatste kon ik tijdens mijn verblijf geen sporen vinden, maar de overige functies

Een paartje Alpenkraai schuilt voor de Spaanse zon.

Foto: E. Winkel.

waren in overvloed en relatief eenvoudig te aanschouwen. De Alpenkraai is de wat schuwere neef van de Alpenkauw, maar de grote kolonie van Ronda (zo tussen de 150 en 200 exemplaren) is daarop een gunstige uitzondering. Vanaf de Nieuwe Brug en de diverse uitkijktterrassen kun je de dieren soms op enkele meters gadeslaan. Hoe ze zich bijvoorbeeld zitten te poetsen op een uitstekende richel of hoe ze de meest baanbrekende stunts uithalen op de gunstige stijgwinden van de kloof. Als raketten schieten ze voortdurend door de drie bogen van de brug, maar het meest opwindende nummer blijft toch wel de vrije val waar deze kraaien gespecialiseerd in zijn. Deze stunt begint vrijwel altijd met een beperkte klim. Op het hoogtepunt vouwt de vogel dan z'n vleugels naast zich en een duizelingwekkende duikvlucht van enkele seconden is het gevolg. Als een bom raast de kraai vervolgens op de bedding van de rivier af en net voordat je een bloedvlek in je kijker verwacht, schiet de waaghals alweer naar boven voor een volgende demonstratie.

Samen foerageren en roesten

De vliegshow beslaat maar een klein deel van de daginvulling van een Alpenkraai. Deze gezamenlijke opvoeringen duren hoogstens tien minuten en vinden voornamelijk plaats in het laatste zonlicht. De rest van de dag brengen de kraaien door met luieren of poetsen op een beschutte plaats in de wand en natuurlijk met eten. Voor dat laatste vliegen de vogels de stad uit, want de Alpenkraai laat zich in tegenstelling tot de Alpenkauw niet verleiden tot een sneetje brood. Het aan- en afvliegen naar de foerageerterreinen geschiedt door de kloof, vaak paarsgewijs en met constante contactroepjes (het kauwachtige 'tsjiach'). Eén van die gebieden bevond zich net buiten de stad en vanuit mijn hotel was ik binnen vijf minuten ter plaatse. De eettegelegenheid die de Alpenkraai bij voorkeur verkiest, is het Spaanse equivalent van de alpenwei. Tenminste, als je de verspreide olijfbomen even kunt vergeten, komt het een heel eind in de buurt. Tijdens het grazen zijn de Alpenkraaien op hun hoede. Eén of twee vogels houden vanaf een rotsblok de boel goed in de gaten en ook de exemplaren die hun lange zuurstokroze snavel in het gras of de aarde laten glijden, spieden constant schielijk om zich heen. Als de uitgezochte

De Alpenkraai op z'n best.
Foto: E. Winkel.

locatie profijtelijk blijkt en de dieren niet gestoord worden, blijven de kraaien niet zelden tientallen minuten op dezelfde plek. Maar aan alles komt een eind, ook aan de dag, en ongeveer een uur voor zonsondergang start het grote verzamelen. De afzonderlijke groepjes komen dan bij elkaar en vormen dan één grote, zwarte wolk in de lucht. Zwevend en glijdend trekken ze vervolgens hun baantjes en rondjes en het roofvogelachtige silhouet, door de brede vleugels en de relatief korte, maar wijde staart, komt dan ook perfect naar voren. Een ander opvallend aspect aan deze pre-roestzwermen zijn de synchrone vliegbewegingen. De Alpenkraaien lijken net als de Alpenkauwen te worden geleid door één besturingsmechanisme. En dat is in sterk contrast met het gedrag dat de Roeken *Corvus frugilegus* en Kauwen *Corvus monedula spermologus* van Deventer vertonen voordat ze hun bedje opzoeken. Elke avond komen ook zij met duizenden bijeen, maar van een mooie eensgezinde vliegkoers is absoluut geen sprake. Vanuit alle richtingen lijken ze een onzichtbaar kruispunt te willen oversteken en de risico's met al die tegenliggers nemen ze blijkbaar graag voor lief.

De broedrots bij Puerto del Viento

Ronda biedt de soortenjager dus een snelle en zekere score, maar diegene die echt wilde Alpenkraaien wil zien, moet het omliggende gebergte in (Serranía de Ronda, red.). Heel erg veel zul je er daar niet tegenkomen. Iedere top of wand herbergt wel een paartje, maar deze gaan door hun schuwheid vaak in de uitgestrektheid en ruigte van het landschap op.

Alpenkraaien zijn ook aan te treffen bij Puerto del Viento, de winderige bergpas zo'n twaalf kilometer ten noordoosten van Ronda. Aan de rechterkant van de weg bevindt zich daar een massieve rots met in het midden een enorme grot waarin, gezien de drassige laag drek, een schaapskudde z'n tukje en be-hoeft doet. De opening wordt aan weerszijden echter geflankeerd door ettelijke, vooral verticale, nissen en kieren. Broedplaatsen van de Alpenkraai! Ook, of juist, in februari vliegen de vogels in en uit. En ook deze manoeuvres zijn weer om in te lijsten. De diameters van de spleten zijn vaak niet meer dan vijftien centimeter, maar de Alpenkraai raast er op volle snelheid in. Net voordat de vogel z'n snavel in het hol steekt, gaan de vleugels in, en hup: weg is ie.

Niet alle soortgenoten komen er echter ongeschonden vanaf. Zo vond ik voor de broedrots een gemummificeerd nestjong dat klaarblijkelijk al vroeg de weg naar buiten gevonden had. Een trieste vondst, maar wel eentje van waarde, want de vogelgidsen en de diverse kraaienboeken behandelen heel globaal de ontwikkeling van de Alpenkraaisnavel. Alleen de veldgids van Heinzel, Fitter en Parslow geeft geïllustreerd de stapsgewijze groei weer. Van grijs, klein en lichtgebogen naar geel en van geel naar lang, sterkgebogen en felrood. Het exemplaar dat ik aantrof, is het allereerste stadium en daarin is het snaveltje nog vooral recht en erg puntig. Qua formaat komt het nog het meest overeen met de snavel van een Ekster *Pica pica*, maar dan met een duidelijk minder gebogen culmen. Over Eksters gesproken! Dat was namelijk de enige kraaiachtige die ik in Zuid-Spanje niet voor de kijker kreeg. En dat speet me, want ik had de daar voorkomende ondersoort *melanotos*, met dat schattige, blauwe kale plekje achter het oog, dolgraag willen zien.

Anzère

In augustus 2002 volgde een korte herkansing voor de Alpenkauw. Een weekeinde Anzère in het Zwitserse kanton

Gemummificeerde jonge Alpenkraai.

Foto: E. Winkel.

Valais (Wallis) moest toch een paar van deze luchtkunstenaars opleveren. In het dal waar het foeilelijke skioord gelegen is, vloog één keer een solitaire vogel voor het balkon van ons chalet langs, maar de stevige klim naar de nabijgelegen Pas-de-Maimbré (2362 m) bood veel meer kijk- en luisterspektakel.

Onderweg hoorde je al het hoge en uitnodigende 'tseeou' van de diertjes en eenmaal op de top bleek het om een groep van ruim tweehonderd kauwtjes te gaan. De hele club landde regelmatig op de relingen, masten en daken van het aanwezige skistation en liet zich daardoor fraai bekijken. Daar in het mooie zonlicht viel op dat het verenkleed van de Alpenkauw roodachtig-bruin overkomt en dat het pak luchtig, zo niet pluizig is. Vooral de borstveren hangen vaak als een slabbetje voor de vogel. Dit alles in tegenstelling tot de grotere neef uit het zuiden. De Alpenkraai heeft een onberispelijk, glad, bijna olieachtig kleed en als de zon hem in zittende houding verlicht, komt er een zeegroene kleurenpracht vrij. In de lucht is dit van bovenaf ook zichtbaar, maar dan wordt ook een bruine gloed op de rug en aan het uiteinde van de handpennen zichtbaar. Een effect dat trouwens bij veel

kraaiachtigen, zoals bijvoorbeeld Raven, te observeren valt. Een ander opvallende waarneming (of eigenlijk geen) in Anzère, was het ontbreken van jonge Alpenkauwtjes. Tussen al die honderden kon ik er niet één ontdekken.

Nationalpark Hohe Tauern

Eind augustus was ik terug waar het allemaal begon. De Oostenrijkse Alpen, maar dan nu in Wald im Pinzgau. Een gehucht dat vanuit het noorden een fantastische aanblik biedt op het Nationale Park Hohe Tauern. De diverse dalen en toppen, waaronder de fameuze Gross-venediger en Grossglockner, moesten toch wat te bieden hebben. Maar het viel weer niet mee om Alpenkauwen te vinden. In de zomer bevinden ze zich blijkbaar op grotere hoogte en de eerste twee die ik zag, hingen ruim boven het Krumltal. Het is het dal dat vooral bekend is door de herintroductie van Lammergeieren *Gypaetus barbatus*. Daar werden in 1986 de eerste 'baardgieren' uitgezet en daar zijn deze gieren ook nog steeds het best te zien. Evenals overzomende Vale Gieren *Gyps fulvus* overigens. In het dal zag ik verdeeld over twee dagen

Jonge Alpenkauw: net een Merel in de nazomer.

Foto: E. Winkel.

Roofvogel of Alpenkauw?
Foto: E. Winkel.

maar tien kauwtjes, maar de uitgelezen kans om ze in het nationale park waar te kunnen nemen is de Kaiser-Franz-Josephs-Höhe (2369 m).

Hier aan de voet van de gletsjer Pasterze die

langs de Grossglockner voert, huizen de schooiers onder de Alpenkauwen. Alert, maar onbevreesd, wachten ze samen met de eveneens weinig schuwe Marmot *Marmota marmota* op wat komen gaat. Komt het niet snel genoeg, dan halen we het zelf, lijkt het credo van de vogels te zijn. Op iedere 'etende' picknicktafel staan één à twee kauwtjes paraat voor een uitval op de eerste de beste kruimel. Sommige nemen daarmee echter geen genoegen. Alleen de tussenliggende salami of ham bekoort deze fijnproevers. Bij deze vrijpostigsten van de groep blijft het dan ook telkens de vraag wie het volgende hapje krijgt. De vogel of de eigenaar.

Jong geleerd is oud gedaan, bleek ook op de Kaiser-Franz-Josephs-hoogte, want daar waren ze dan toch: de juvenielen. Even brutaal als de oudere vogels hipten en chargeerden ze op de tafels. Nu was het verschil goed zichtbaar. Een dof, roetzwart verenkleed, zwarte poten en een vaaloranje snavel met donkere tip zijn de onderscheidende kenmerken van een jong. Op het eerste gezicht heeft de jonge Alpenkauw veel weg van een mannetjes Merel *Turdus merula* in de nazomer, maar dan iets groter.

Alpenkauw! Ik heb iets voor jou!

Foto: E. Winkel.

De poortwachters van de Grossglockner.

Foto: E. Winkel.

Alpenkraai of Steenkraai?

Jong en oud, op de Grossglockner zijn de dieren in hun element. Niet alleen vanwege de meegebrachte lekkernijen, maar zeker ook omdat ze daar het koppie lekker koel kunnen houden. Eind augustus begin september was het voor de mensen in ieder geval al steenkoud. De zon liet zich amper zien en de gure wind en koude regen waren striemend. Het scheen de Alpenkauwtjes niet te deren, maar die naam hebben ze natuurlijk ook niet voor niets. De Nederlandse benaming voor de roodsnavelige steenkraai blijft daarentegen iets tegenstrijdigs en onnatuurlijks houden. De meeste mensen, en trouwens ook de woordenboeken, refereren bij de woorden Alpen of alpien namelijk gelijk aan het hooggebergte in Midden-Europa. De Alpenkraai komt daar echter nauwelijks voor. Het dier is bovendien niet honderd procent alpien. In Groot-Brittannië en Ierland leeft de vogel bijvoorbeeld aan de kust en in Spanje ook op minder grote hoogten met soms zeer hoge temperaturen. Persoonlijk hou ik het dan ook op Steenkraai, voor de soort apart, en op steenkraaien, als ik beide bedoel. Dat dekt mijn inziens de lading een stuk beter.

■ E. Winkel, Het Laar 217, 7414 BP Deventer, (0570) 67 63 79.